

A GYALUI ISKOLA RÉGI MESTEREI

ÍRTA

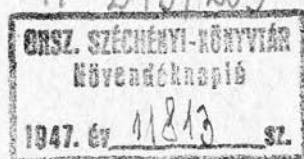
HEREPEI JÁNOS

KOLOZSVÁR, 1947

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

Különlenyomat
az **ERDÉLYI MÚZEUM**
1947. évi 1—2. füzetéből

A szerkesztésért és a kiadásért Szabó T. Attila felel
Minerva-nyomda Rt. Kolozsvár. No. 99. Fsoe. jud. Cluj. 10900. F. v.: Kiss Márton igazgató

A gyalui iskola XVII—XVIII. századbeli igazgatóinak egész sorozatát sikerült összegyűjtenem. Ennek egynehány tagja még abban az időben teljesítette hivatását, amikor Gyalu a fejedelmi udvar védőszárnyai alatt életének legvirágzóbb korát élte. Igaz ugyan, hogy az iskola e jobb kornak letűnte után sem veszítette el pártfogóit, úgyanyyira, hogy gróf Bánffy György, Erdély Habsburg-uralom alatti első kormányzója, valamint leszármazottai — mint földesurak — idejében sem mutatkoztak a hanyatlásnak súlyosabb jelei. Természetes is, hiszen mind a tekintélyes birtoknak kellő módon való karbantartását megkövetelte az ésszerűség, mind magáról Gyalu városáról mint Erdély egyik rangadó erősségéről való gondoskodás is magával hozta az itt élő polgári elemnek, valamint egyházának virágzását. Papjai tehát Toronnyai Máté és Tasnádi Ruber (Veres) Mihály püspököktől elkezdve, minden időben a vidék legkiválóbb egyházi szolgálói közül kerültek ki, akik külső akadémiákon nyert tudásukat hozták haza egyházuk szolgálatára; az itteni iskola mesterei pedig a kolozsvári kollégium jelesebb diákjai közül választattak ki. Közülök aztán nem egy vált a vidéki egyházi vagy világi élet nagyon érdemes tagjává.

A gyalui iskolával kapcsolatosan egyelőre meg kell elégednünk az alábbi névsorral, amely százötven évi időköz kinyomozható rektorairól számol be. Korábbi adattal nem rendelkezem. Főforrásul a kolozsvári református kollégium tanulóinak két külön névsorát, mégpedig az iskola törvényeit aláírt diákoknak 1668-tól 1817-ig, valamint az alapítványos diákoknak 1718-tól 1808-ig vezetett jegyzőkönyvét nevezem meg.* Az innen nyert sovány adatokat azután a legkülönbözőbb, a jegyzetekben külön felsorolt források adataival kellett bővítenem, hogy valamivel teljesebb képet nyerhessünk a gyalui iskolamesterekről és rajtuk keresztül, magáról az iskoláról is.

1. SZENTJÓBI ISTVÁN (1669 táján). Az 1658 körüli időben írta alá a kolozsvári schola törvényeit. Ilyenformán még Apáczai Csere János igazgatása idejében jutott az iskola felsőbb évfolyamaiba, ahonnan valószínűleg 1669 táján vitetett Gyaluba iskolaignagyról.

2. MÁRKOSFALVI MIKLÓS (1670 táján). A kollégiumban 1659 körül öltötte magára a tógát. Tehát ő is megérte Apáczai igazgatásának idejét. Valószínűleg 1670 táján búcsúzott ki a kollégiumból, hogy elfoglalja a gyalui iskola tanítóságát. A kollégium nagykönyvtárában két

* Nomina studiosorum collegii Claudiaci és Liber expeditionis a kolozsvári ref. koll. levéltárában (Alábbi adattáromban külön nem fogom jelölni, ha a forrás e két kéziratot könyv feljegyzései közül került ki).

könyvet is találtam, amelybe az 1673. évben „Nicolaus Markusfalvj” mint tulajdonos írta be a nevét.¹

3. SZEGEDI ISTVÁN (1672 táján). Az 1661 körüli időben lépett a diákok sorába. Úgy látszik, hogy 1672 táján nyerte el a gyalui rektorságot.

4. PETRI MIKLÓS (1673 táján). Körülbelül 1662-ben tette le a kollégium alsó és felső évfolyamait elválasztó vizsgáit. Ekkor azután I. Apafi Mihály fejedelem alumnumát nyerve el,² folytatta tanulmányait. A gyalui iskola igazgatására 1673 táján vitetett.

5. ALBISI ANDRÁS (1674 táján). Feltételezhetőleg az 1663. évben subscribált. A gyalui iskola vezetését az 1674. év körüli időben vette át.

6. SZIGETI MIHÁLY (1682 táján). A körülmények azt mutatják, hogy 1671-ben lett tógás diák s mint ilyen az 1681. május 19-én meghalt Porcsalmi András kolozsvári pap és kolozs-kalotai esperes emlékére nyomtatásban is megjelent latin nyelvű verset szerzett.³ Tanulmányait hozzátétőlegesen 1682-ben fejezve be, vitetett a gyalui iskolához mesternek.

7. TÖVISSI MIHÁLY (1683 táján). Valószínűleg 1672-ben írta alá a kollégium törvényeit s 1683 táján vitték Gyaluba iskolaigazgatónak.

8. ÁRKOSI SÁMUEL (1687 táján). Körülbelül 1676-ban öltötte magára az alumnus diákok tógáját. 1687 tájáig folytatva tanulását, vitetett a gyalui iskolához mesternek.

9. VÁMFALUSI MÁRTON (1694 táján). Valószínűleg az 1683. év körüli időben írta alá a kollégiumi törvényeket és ezzel egyidejűleg lépett az iskola felsőbb évfolyamaiba. Mint kollégiumi alapítványos diák az 1689. május 25-én elhunyt Szathmár-Némethi Mihály kolozsvári pap és kolozs-kalotai esperes emlékére latin nyelvű verset szerzett, amely a temetés alkalmára kinyomatott eulogiumon megjelent.⁴ Körülbelül 1694-ben búcsúzott ki a kollégiumból és foglalta el a gyalui iskola rektorságát. Feltételezem, hogy szép hanggal megéldott énekes diák lehetett. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy a gyalui igazgatóságból a kolozsvári farkas-utcai nagy templomhoz hozták kántorul. Mint ilyenre, először az 1696. február 11-én saját kezűleg írt nyugtáján találtam.⁵ Ebben az állásában szolgált azután haláláig, amely — az egykori feljegyzések szerint — „circa primum Augusti A. 1710” következett be.⁶ Valószínűleg az a hatalmas pestis-járvány vitte el, amely ebben az évben Kolozsvárt is nagyon bőségesen szedte áldozatait. Könyvtárából egy könyv maradt reánk; ennek bejegyzése szerint: „Ex singulari amore Compatri Charissimo Dno Martino Wámfalusi dono dedit Michael T. Csepregi Claudiop. A. 1698 die 3. Julij mpria.”⁷ Ez a Csepregi Turkovich Mihály

¹ M. 7. és P. 31. könyvtári jelzéssel ellátva.

² Apáczai-album. 60 (A koll. levéltárában).

³ 1681-ben Kolozsvárt nyomtatott egyleveles kárta a kolozsvári farkas-utcai templom papizsékének háttára felragasztva.

⁴ 1689-ben Kolozsvárt nyomtatott egyleveles kárta ugyanott.

⁵ Kolozsvári ref. egyházközség levéltára. Számadások csoportja.

⁶ Series rerum című egyházközségi jegyzőkönyv. 103. (Az egyházközség levéltárában.)

⁷ B. 224. jelzéssel a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában.

pedig vele egyidőben Kolozsvárt szolgáló kolozsvári lelkipásztor volt s minthogy ugyanitt született, a „compater“ megjelölés tanúsítja, hogy Vámfalusinak is kolozsvári származásának kellett lennie.

10. MAROSI JÓZSEF (kb. 1695 körül). Valószínűleg 1683 táján írta alá a kollégium törvényeit. Iskoláit elvégezve, talán 1695-ben vitézt a gyalui iskolamesterségre.

11. BÜKKÖSI MIKLÓS (1696 táján). Valószínűnek tartom, hogy 1686-ban öltötte magára a diákok tógáját, s miként Csengeri Péter nevű osztálytársa, bizonyosan ő is 1696-ban búcsúzott ki a kollégiumból és vette át a gyalui iskola igazgatását. A következő évben, vagyis 1697-ben. Nagymás választotta papjául. Itt tizenegy esztendeig szolgálta az Urat, mígnem II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején „miután a magyar vitézeket a német nemzetség N.-Almásról kihajtotta, ott 4 napig alkalmatlanná lett“. Ennek következtében „igen nagy szánakozó indulattal úgy offerálta ő kegyelmének tiszteletes tudós Szathmári István esperest urunk“ a materré lett bogártelki-daróci „ecclesiának közönséges akkori consensusból“. Ennek utána pedig a generalis synodus beleegyezvén az egyházközség anyásításába, a hívek 1708. április 4-én mentek át Nagymásra és hozták magukkal papjukul Bükkösi Miklóst. Az új egyházközség megszervezésével kapcsolatosan természetesen sok tenni-valója akadt az új otthonra talált lelkipásztornak. Mindenekelőtt „Diarium Ecclesiasticum az az Oly könyvecske, melyben A Bogártelki és Daróczi két Filialisból egy Materré lött Ecclesianak viselt dolgai jegyzetnek fel; Ismet ebben minemű rendtartás vagy az Isteni szolgálatairánt, az Ecclesianak javaival, a Minister fizetésivel egyben, mellyeket ily szep rendiben szedegetet Bükkösi Miklós ezen Ecclesianak rend szerent első Predikatora m. p. Anno: 1711: diebus Apr.“ cím alatt jegyzőkönyvet kezdett és ebbe írogatta feljegyzéseit.⁸ E sorokból ismerjük meg tehát, hogy egyházközségében gondos építőmunkát végzett. A meglévő régi harang mellé 1710-ben egy másikat is öntetett; a templom bel-sejében pedig 4 m. frt-ért egy velumot⁹ csináltatott a prédikálószek fölibe; a templom mennyezetire fűrészeszkát vétetett 18 m. frt-ért. Nem említi, de valószínűleg ugyanekkor fel is rakatta és az összeillesztett táblácskákat ki is festette szép munkájáért messzi földön keresett Kovács János gyalui kontár-asztalosmesterrel. — Fáradhatatlan munkássága közben Bükkösi a bogártelki és daróci egyesült egyházközség lelkipásztori tisztségét 1715 tavaszáig látta el. Május közepén helyét már más pap foglalta el. További sorsa egyelőre teljesen ismeretlen.

12. BIHARI N. ANDRÁS (1704). Miután 1693 táján aláírta a kollégium törvényeit, maga is besoroztatott az alapítványos diákok közé. Tanulása idején diáktársai 1702-ben contrascribának választották, mígnem a köz-bízáalom 1704-ben a diákfőnöki (seniori) tisztelet ruházta rája. Kollégiumi tanulókorából egy latin nyelven szerzett verse maradt reánk; erre az 1702. március 20-án elhunyt Tótfalusi Kis Miklós kiváló nyom-

⁸ A daróc-bogártelki egyházközség legrégebbi jegyzőkönyve a papihivatalban (Használatát Czira Bálint lelkipásztornak köszönöm).

⁹ Velum = korona.

dászunk emlékére kinyomtatott eulogiumon bukkantam rá.¹⁰ Ezen kívül egy latinnyelvű könyvtári könyvét találtam meg, amelyet kontra-korában 1702 szeptemberében kapott ajándékba a belgiumi akadémiaáról hazatért Bonyhai Simon György diáktól, a későbbi erdélyi püspöktől.¹¹ 1704-ben kibúcsúszván a kollégiumból, a gyalui iskola rektorságára vitétt. Innen azután világi pályára lépve, későbbben Felsőbánya város senatora lett.

13. TANCSE ISTVÁN (1705 táján). Valószínűleg 1697-ben írta alá a kollégiumi törvényeket és öltötte magára az alumnus diákok tógáját; ezt a feltételezést támogatja az a körülmény, hogy a tanulók névsorában utána ötödiknek következő Baczoni I. Mátéről tudjuk, hogy 1697. augusztus 13-án subscribált. A kollégiumból 1705 táján búcsúzott ki s ugyanekkor foglalta el a gyalui iskola igazgatói tisztségét.

14. KÁROLYI LÁSZLÓ (1707 táján). Talán 1699-ben lépett a diákok sorába, a gyalui rektorságra pedig 1707 táján vitétt.

15. BALÓ PÁL (1722 táján). Valószínűleg a nagyon sok kiváló egyházi és világi ferfiút adott Nagybaconyi Baló-családból származott. Számításom szerint 1716. április 16-án írta alá a kollégium törvényeit, minthogy a névsorban őt közvetlenül megelőző Verestői Cséri György, a későbbi erdélyi püspök, ekkor lett tógás diák. Körülbelül 1722-ben búcsúzott ki a kollégiumból és vitétt a gyalui iskolához rektorul. Az adatok 1738-ban szászlonai papképpen említik. Szolgálatát ott 1739-ig tartott, minthogy akkor ugyanitt már be is végezte életét.¹²

16. OROSZI N. PÉTER (1724 táján). Valószínűleg fia lehetett a XVII. század utolsóelőtti évtizedében a szilágysági Bagos és Valkó községekben lekipásztoroskodott Oroszi Péternek,^{12a} s talán atyjafia Sámsondi Somodi Márton bánffihunyadi pap feleségének, Oroszi Annának, Oroszi István cikófalvi lekipásztor leányának. A kolozsvári kollégiumban az 1718 körüli időben lépett a tógátusok sorába. Mint kollégiumi alumnus diák az 1721. május 19-én elnyugodott Huszti Lovász Sámuel huszti pap és tiszáninnyi püspök emlékére nyomtatásban is megjelent latin nyelvű verset szerzett.¹³ Bizonyosan a következő évben a jurátusi (ad-sessori) diáktisztségre választották meg, mígnem 1724-ben búcsúzhatott ki a kollégiumból és foglalta el a gyalui rektorságot. Innen azután a máramarosmegyei Visk város iskolájának igazgatására vitétt.

17. GYÖNGYÖSI MIHÁLY (1727 körül). Valószínűleg 1722-ben lett felsőosztályos diák. A kollégiumból 1727 táján búcsúzott ki és ment a gyalui iskolához rektorul. 1754. március 20-án mint győrvásárhelyi lekipásztorral találkozunk.¹⁴ A mákói temetőben megtaláltam az 1795.

¹⁰ 1702-ben Kolozsvárt nyomtatott egyleveles kárta a farkas-utcai templom papisékének hátán.

¹¹ P. 268. jelzéssel a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában.

¹² Névkönyv 1871. 38.

^{12a} Ua. 1876. 7.

¹³ Egylevelesen nyomtatott kárta a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában.

¹⁴ A kolozs- és kalotai egyházmegye leltárkönyve az 1754. évről (Az egyh. m. levéltárában Nagykapuson).

évben elhunyt tiszteletes Boros Mária asszony sírkövét, aki valószínűleg Boros Gáspár gyalui pap és kolozs-kalotai esperes leánya, Gyöngyösi Mihály lelkipásztornak pedig második felesége volt. E síremlék felirata szerint:¹⁵

ANNO 1795 / E SIRBEN szENTÜL ISTENBEN / KIMUT TiszTELETES BOROS / MÁRIA AsszszONY TiszTELETES / GYÖNGYÖSI MIHÁLY URAM / ÉLETE PARJA KIVEL HÁZAS / SÁGI ÉLETET ÉLT 42 EszTEN / NEK 85 EszTENDEJÉBEN / CSENDESEN EL ALUT / V DIK JANUÁRI //

E feliratból azután az sejthető, hogy Gyöngyösi Mihály, habár nagyon öreg korban, de még mindig életben volt, ugyanis Boros Mária nem mint özvegy és Gyöngyösi nem mint néhai említettik.

18. BOGDÁNYI PÉTER (1728 táján). Valószínűleg 1722-ben írta alá a kollégiumi törvényeket s 1728 körül vitetett a gyalui rektorságra.

19. ZILAHÍ MÁRTON (1729 körül). Jóllehet a subscribált diákok névsorában Mihály keresztnévvel van bevezetve, mégis inkább vettem irányadónak egy korábbi korú jegyzék megjelölését, amely Márton néven említi. Zilahi valószínűleg 1722-ben írta alá a kollégiumi törvényeit, tanulmányait elvégezve pedig, 1729 körül vitetett Gyaluba iskolaigazgatónak.

20. ZILAHÍ GYAL. ANDRÁS (1730. április 26-tól). A kollégiumi diákok névsora eredeti vezetéknévét nem jelöli meg, csupán zilahi származáshelyére utal az „Andr. Zilahi” megnevezéssel. Sírkövén azonban már célzást találunk a nevében megjelölt „Gy.” betűben, míg azt a kérvényt, amelyet hívei nevében 1742-ben intézett a főkonzisztóriumhoz, már mint „Pastor Gyal. Zilahi András” nagymási pap írta alá.¹⁶ E rövidítést ma még nem tudom feloldani, de nem látszik lehetetlennek, hogy Gyalui — Gyalai családnevet rejti magában. — A kolozsvári kollégiumban tanulván, 1723. március 24-én öltötte magára az alapítványos diákok tógáját, mígnem 1730. április 26-án vetette le ezt a viseletet. Ekkor ugyanis bevégezve tanulmányait, a gyalui rektorságra távozott. Innen lelkési pályára lépve, 1741. júniusában mint nagymási papot találjuk, aki a Mária Terézia hűségére tett eskü könyvét aláírta.¹⁷ A következő évben is itt fogalmazta meg kérvényét, amelyet hívei nevében terjesztett fel az egyházi főtanácshoz,¹⁸ mígnem 1754. április 13-án tartott esperesi vizsgálat alkalmával már Vistában bocsátja a szükséges adatokat az összeállítandó leltár rendelkezésére.¹⁹ Szolgálatát ugyanitt folytatta tovább 1760-ban bekövetkezett haláláig. Sírja, amelyben feleségével és leányával együtt nyugszik, a vistai temető lábujában van.²⁰ Emlékkövének felirata:

¹⁵ Teljesen ép állapotban levő ereszes sírkő keleti lapjára véssett szöveg. Az első sor az eresz peremére van kifaragva.

¹⁶ Eredeti felterjesztés a kolozsvári ref. koll. levéltárában.

¹⁷ Az erdélyi ref. papok és mesterek homágiális eskükönyve az Erd. Múz. levéltárában levő gr. Kemény József-féle gyűjteményben.

¹⁸ L. a ¹⁶ jegyzetet.

¹⁹ L. a ¹⁴ jegyzetet.

²⁰ Falusi mester-faragta mészko-síremlék. A szöveg a kő keleti lapján.

EMLEKEZETNEK KÖVE / J7 " 60 / ITT NUGSZIK AZ UR / NAK APOSTOL
SZOLG / AJA ZILAHÍ GJ: ANDRAS / KEGYESSEG GEMANTJA Cs /
OMA ANNA KI VoLT PAR / JA EZEKET KöVETI SzÜz REbe / KA
TAGJA SzEP PAROS ELTE / NEK ITT IS ELVALASA NEM LE / HETE
HANEM TESTEK NYUGO / VASA EGYMÁS MELLET VAGY / ON
KOPORSOK SzÁLLASA / LEANYOKKAL EGYÜTT TESTEK / ROTHÁ -
DASA //

21. ALMÁSI JÓZSEF (1732. április 23-tól). A kollégiumban 1723 március 24-én lépett a felsőbb évfolyamokba. Szorgalmát tanúsítja, hogy 1730-ban a rudimentisták tanításával bízott meg.²¹ Tanulmányait 1732-ben befejezve, április 23-án a gyalui iskola igazgatójává vitetett. 1741 júniusában, mint egeresi pap, Mária Terézia hűségére homágiális esküt tett.²² Az 1754. március 29-i esperesi vizsgálat alkalmával Magyarókeréken találjuk mint lelképásztort,²³ sőt 1759-ben is ugyanitt papskodott.²⁴ Az 1770-es és 80-as években Ketesden és Mátkóban is szolgált egy Almási József nevű prédikátor,²⁵ ez azonban semmiképpen sem azonos a gyalui iskolamesterrel. Bizonyoság erre a mátkói temetőben levő sírkő, amely az 1805-ben elhunyt alatta nyugovónak évei számát 62-ben, szolgálati idejét pedig 35-ben állapítja meg.

22. BIKFALVI JÁNOS (1735. május 2-től). 1725. december 11-én írta alá a kollégiumi törvényeket. Tanuló-évei során a diákok bizalma az iskolai törvényszék adessori tisztségére választotta meg, s mint ilyen, 1735 januárjában nyomtatásban megjelent latin nyelvű emlékverset szerzett.²⁶ Tanulmányait befejezve, 1735. május 2-án búcsúzott ki a kollégiumból. Innen a gyalui iskolaigazgatóságra távozott, ahonnan azután világi pályára lépett.

23. BACONI INCZE SÁMUEL (1736). 1742. szeptember 19-én meghalt Bacsoni I. Máté eulogiámára szerzett emlékverset így írta alá: „Ita Clar. Fratrem Sangvine, at Affectu Parentem luget *Samuel Incze* apud Kapussinos V. D. M.“²⁷ Ez az adat világosan bizonyítja, hogy megnevezett Incze Sámuel — a körülbelül 36 évi korkülönbség ellenére is — testvére volt Bacsoni Incze Máté kolozsvári professzor, majd ugyanide való első papnak, továbbá Bacsoni Márton máramarosszigeti professzornak. De az említett emlékvers kezdő sorai szerint:

„Magne Pater! primis ingens mihi Fautor ab Annis,
Fortunae rupes firma, Statorque meae!“

második apja, illetőleg nevelője mégis a legidősebb bátyja volt, aki kicsi gyermekkorá óta gondját viselhette a valószínűleg csak apáról testvérőcsnek. A messzi Nagybaconból, ahol édesapjuk lelképásztor és tractua-

Az első sor a perem párkányán van; az utolsó sort egy nyolcküllös nyolcszög osztja kétfelé.

²¹ Török István, A kolozsvári ev. ref. coll. tört. III, 79.

²² L. a ¹⁷ jegyzetet.

²³ L. a ¹⁴ jegyzetet.

²⁴ Névkönyv 1871. 19.

²⁵ Ua. 1872. 6. 28.

²⁶⁻⁷ L. a ¹³ jegyzetet.

lis notarius volt, felhozta Kolozsvárra; maga mellett tartotta, s onnan járatta iskolába. Ezt látszik bizonyítani az a nagyon kopott véset is, amely a Farkas-utca 23. szám alatti régi papilakás pincéjébeli bolt-hajtásos menyezetnek egyik málló kőköckájáról betűzhető ki:²⁸ „173.. / ..mu.. / Bacz... //“ El hiányos szavakat pedig annál bizonyosabban egészíthetjük ki „Samuel Baczoni“-ra, mert Verestói György püspök feljegyzéseiből tudjuk, hogy apósa, Baczoni I. Máté ebben a házban lakott.²⁹

Incze Sámuel a kollégium alsó- és középfokú osztályait elvégezve, 1731. június 23-án öltötte magára az alapítványt élvező felső osztályos diákok tógáját. Ötévi diákoskodása után 1736-ban búcsúzott ki a kollégiumból és vitetett a gyalui rektorságra. Meddig oktatta itt a gyermekeket, megállapítanom nem sikerült, annyi azonban bizonyos, hogy 1741-ben már a nagykapusi egyházközségben szolgált az Urat; ekkor ugyanis Mária Terézia hűségére homágiális esküt tett.³⁰ 1742-ben is még mindig itt találjuk, ugyanis a szeptember 19-én elhunyt Baczoni I. Máté eulogiumára mint a kapusiak papja nyomtatásban is megjelent 14 soros latin nyelvű emlékverset szerzett.³¹ Több mint egy évtized múlva találunk ismét reája vonatkozó adatot. 1754. március 16-án a szászlónai lelkipásztorságban látjuk;³² innen azonban már a következő hónapban eltávozva, nevét az esperesi vizitáció április 18-án Mérában említi.³³ Mérából azután Kőrösfőre távozott. 1764-ben innen van feljegyzés róla.³⁴ További sorsáról azonban nincsen emlékezet, csupán négy fiáról sikerült valamelyes adatokat összegyűjtenem, közülük azonban csak a nagyon korán elhunyt Mihály követte e sok kíváló férfiút adott család hagyományait és lépett a papi pályára.

24. BACZONI SZÖCS SÁMUEL (Sam. Baczoni alias Szöcs) (1741). A kollégiumban 1735. május 27-én öltötte magára az alumnus diákok tógáját. Tanulmányait 1741-ben befejezván, vitetett a gyalui rektoriára.

25. BÉNYEI GYÖRGY (1745-től). 1741. november 19-én írta alá a kollégium törvényeit, míg a gyalui iskola igazgatására 1745-ben távozott. Itteni tanítóskodása alatt 1747. január 31-én megházasodott, Nagy Ersók nevű leányt véve feleségül. Az anyakönyvi bejegyzéshez a lelkipásztor még azt írta hozzá: „Nehezen engedtetett meg s feleségét nemis vihette az oskola házban; ez is penig úgy, hogy más senki az oskola mesterek közül például ne vegye.“³⁵

26. KÖRÖS-PATAKI SÁMUEL³⁶ (1750 táján). 1743. december 8-án subscribált, tanulmányait pedig 1749 táján fejezhette be. Kibúcsúzásakor

²⁸ L. tölem: *Kolozsvár ref. vonatkozású műemlékei* (Kézirat.).

²⁹ Verestói György püspök önéletrajza (Prot. Közl. 1886. 129.)

³⁰ L. a ¹⁷ jegyzetet.

³¹ L. a ¹³ jegyzetet.

³²⁻³ L. ¹⁴ jegyzetet és Névkönyv 1871. 19, 1872. 33.

³⁴ Névkönyv 1871. 38.

³⁵ A gyalui egyházközség legrégebbi anyakönyve (Használatát Ady Elemér lelkipásztornak köszönöm).

³⁶ A diákok névsorában tévesen iratott „Samuel K. Patki“-nak. A helves nevet a Liber expeditionis őrizte meg.

Füzesre³⁷ vitték mesternek, innen azonban csakhamar a gyalui iskolához hozatott.

27. KÁLLAI FERENC (1750 körül). A kollégiumi diákok subscriptionális könyvét 1744. március 14-én írta alá. Tanulását időközben megszakítva, 1750 táján a gyalui iskolamesterségre távozott, onnan azonban nem sok idő múlva Sárospatakra ment, hogy ott fejezze be egy időre félbenmaradt ismeretszerzését.

28. DEÁK JÁNOS (1753. március 30-tól). 1748. május 9-én lett felsőosztályos diák. Tanulása befejezése után 1753. március 30-án búcsúzott ki a kollégiumból és foglalta el a gyalui iskolaigazgatóságot. Néhány esztendővel korábban jegyezte fel Szentsimoni József lelkipásztor, hogy Bényei György házasságkötését „más senki az iskola mesterek közül például ne vegye”, ennek ellenére mégis éppen ugyanő eskette össze az 1756. év folyamán „Mester Deák János uramat Jenei Rebe-kával”.³⁸

29. PETRÉCS JÁNOS (1757. április 26-tól). 1749. november 15-én írta alá a kollégium törvényeit, mígnem 1757. április 26-án távozott a gyalui iskola igazgatására. Csaknem négy évtized multával, vagyis 1796 március 16-án a fejrdi egyházközség papjaképpen találjuk.³⁹

30. LISZNYAI MARHÁT FERENC (1763. március 20-ig). 1755. június 5-én írta alá a kollégium törvényeit tartalmazó könyvet. Valószínűleg 1761-ben vagy 1762-ben távozott Kolozsvárról, hogy a gyalui rektorságot átvegye. Itt azonban hamarosan befejezte földi pályafutását. 1763. március 20-án prédikációval és orációval eltemettetett „Mester Lisznai Marhát Ferencz ő klme.”⁴⁰

31. NAGY PÁL (valószínűleg 1763-tól). A kollégium törvényeit 1754. december 10-én írta alá és lépett a felsőosztályos alapítványosok sorába. Mint jótanuló ifjút 1762-ben a classis conjunctica köztanítóóságával bízta meg az iskola tanári kara. Diákoskodása idejében az 1761 júniusában elhunyt br. Jósika József s az 1762 júniusában meghalt gr. Teleki Mihály emlékére nyomtatásban is megjelent emlékkerseket szerzett.⁴¹ Valószínűleg 1763-ban búcsúzott ki a kollégiumból és vitetett Gyaluba tanítóul. Innen azután Kajántóra választották papnak. E század végefelé azután Nagy Pállal mint fejrdi lelkipásztorral találkozunk.⁴² Majd 1792-ben Sztánába rendeltetett papnak, azonban az egyházközség az 1793. május 28-án tartott partialis synodushoz folyamodott, kérve, engedjessék meg, hogy Gál Jánost, a bánffihunyadi mestert, választassák, mivel a nekik rendelt Nagy Pált nem akarják papjukul elvinni. Kérésüknek azonban a partialis nem adott helyett. Így történhetett, hogy 1796. november 1-én mégis csak Sztánában találkozunk vele.⁴³

³⁷ Valószínűleg Ördöngösfüzesre.

³⁸ L. a ³⁵ jegyzetet.

³⁹ A' Kolos és Kalotaszegi Refor. Papi Kerületnek Jegyzőkönyve (Bánffihunyadon használtam).

⁴⁰ L. a ³⁵ jegyzetet.

⁴¹ L. a ¹³ jegyzetet.

⁴² Névkönyv 1872. 41.

⁴³ L. a ³⁹ jegyzetet.

32. BARTHA SÁMUEL (1765 táján). 1759. május 3-án írta alá a kollégiumi törvényeket s valószínűleg 1765-ben fejezte be tanulását és foglalta el a gyalui iskolamesteri állást.

33. BEREGI S. ISTVÁN (1768—70). 1758. december 8-án írván alá a törvényeket, lépett a kollégium felsőbb osztályaiba. 1766-ban a conjunctica osztály tanításával bízott meg.⁴⁴ Tíz évig tartott diákoskodása után 1768-ban búcsúzott ki Kolozsvárról. A gyalui egyházközség anyakönyvében a következő reája vonatkozó feljegyzést találtam: „Az 1768-dik Esztendőtol kezdve voltanak iskolánkban tanító Rectorok — Beregi István, ki is 1771-ben ide házasodott, itt maradt.”⁴⁵ Azonban tanítóságát már 1770-ben végleg befejezte, minthogy ekkor már más következett helyébe. Ezt bizonyítja az anyakönyv alábbi bejegyzése is: 1771. július 1-én eskettem „eméti oskola mester Beregi Istvánt Zámbo Klárával post reconciliationem”. Beregi S. Istvánnak tehát, ha talán szegény ember is volt, nemes származása miatt nem lehetett semmi akadálya, hogy Kalotaszegen jó középbirtokos, nemes kalotaszentkirályi Zámbo-család eladósorban levő leányát feleségül véve s tanítói állását elhagyva, Gyaluban véglegesen letelepedhessék. Állításom helyességét azzal az adattal bizonyítom, hogy 1800-ban 24 éves korában elhunyt fiát, Beregi S. Istvánt, sírkövének felirata mint „nemes Ifiját” említi,⁴⁶ továbbá 1808. március 23-án 60 éves korában meghalt felesége neve az anyakönyvben mint „nemes Beregi István felesége nemes Zámbo Klára” jegyeztetett fel.⁴⁷

34. KIS ANDRÁS (1770-től 1772. október 4-ig). A kollégiumban 1763. december 13-án írta alá az iskolai törvényeket. Tanulását befejezve, Kolozsvárról 1770-ben vitetett Gyaluba Beregi István helyébe.⁴⁸ Rektoroskodása idején nyerte el a magyarmacskási papi állást. Így azután 1772. október 4-én letéve gyalui hivatalát, két nap múlva meg is házasodott, feleségül véve Kőrösfői Rákhelt. Tehát már mint családos ember foglalta el magyarmacskási vagy akkori néven felsőszentmártonmacskási lelkipásztori állását. E helyről 1783. és 1790. évekből van róla adatunk.⁴⁹

35. FODOR JÁNOS (1772. október 17-től 1780. április 24-ig). A kollégiumban 1765. június 22-én subscribált, a gyalui rektorságra pedig 1772. október 17-én hozatott. Itt azután 1780 Szent György-napjáig oktatta a gyermekeket. Eltávozásakor Kolosvári Tót György lelkipásztor ezt jegyezte fel az anyakönyvbe: „Fodor János, ki itten eddig oskola mester volt, most pedig Középlakra ment oskola mesternek, Tatai Máriával” 1780. február 22-én összeeskettetett. Középlakról azután Eszternába (Sztánába) vitetett papnak.⁵⁰ 1796-ban Burjánosóbudán (ma: Bodonkúton) említetik lelkipásztorul.⁵¹ Majd a türei anyakönyvben talál

⁴⁴ Török I., i. m. III, 80. — ⁴⁵ L. a ³⁵ jegyzetet.

⁴⁶ Gyaluban a ref. temető északi felében levő síremlék.

⁴⁷—⁸ L. a ³⁵ jegyzetet.

⁴⁹ Deési Daday István semesnyei lelkipásztor szíves közlése szerint.

⁵⁰ L. a ³⁵ jegyzetet.

⁵¹ Daróczi Ferenc: A bodonkúti ref. egyházközség tört. (Kézirat Daróczi F., kalotaszegi esperes tulajdonában Vistában).

bejegyzés szerint „1802. 7-ma 9-bris Kereszteltem én Fodor János, mikor próbára jöttem volna“... Minthogy pedig a próba-prédikáció — úgy látszik — jól sikerült, az itteni hívek meg is választották papjukul. Türei szolgálatára idején, 1806. április 1-én elvesztette első feleségét, Tatai Máriát, azonban még ugyanebben az évben újból megházasodott, feleségül véve Görgényi Császár Zsuzsánna papleányt.⁵² Élete folyamán még egyszer visszatért Bodonkútra. Másodízben itt 1815-ig teljesítette hivatását.⁵³

36. BOJÉR ANDRÁS (1780. áprilisától 1788-ig). 1774. június 28-án írta alá a kollégiumi törvényeket. Iskolai tanulmányai végeztével 1780 Szent György-nap táján hozatott a gyalui rektoriára. 1782. november 22-én ugyanitt megházasodott, feleségül véve Zámbo Erzsókot. E miatt a generális synodus 1788-ban az oskolaházból kitétetette.⁵⁴ Valószínűnek tartom, hogy az egyházkerületi főtanácsnak e szigorú határozata azért történt, mivel a faluhelyek legnagyobb részében az iskola a tanítói lakással egy volt. Vagyis ha talán nem is minden esetben a tanító szobájában folyt a tanítás, azonban a „classis“ számára szolgáló helyiség együtt lévén a lakószobával, az a körülmény tehát semmiképpen sem szolgálhatott az oktatás javára, ha a mester mindennapos családi élete a tanulók előtt folyt le. Állításom helyességét látszik támogatni Bényei Györgynek, a gyalui iskola négy évtizeddel azelőtti rektorának házassága ügyében hozott határozat, ugyanis nősülése csakis az alatt a feltevés alatt engedtetett meg, ha feleségét nem viszi az oskolaházba. Miután Bojér, valószínűleg esküvője óta tartott huza-vona miatt az iskolaházból kitétetett, rövidesen el is távozott Gyaluból. A szomszédos Vista községbe ment át mesternek. Innen azután idő múltán Új-Tordára vitétt kántornak.

37. MAGYARÓSI JÁNOS (1788—94). 1782 június 23-án írta alá a kollégiumi törvényeit. Tanulását befejezve, 1788-ban Bojér gyalui rektor „helyébe hozatott kolozsvári déák Magyarosi János, ki is sok excessusáért kitétetett, 6 esztendeig volt.“⁵⁵

38. TEREMI JÓZSEF (1794. március 5-től 1796-ig). A kollégiumi törvényeket 1791. június 22-én írta alá s minthogy Kolozsvárról rövidesen el is távozott, mutatja, hogy megelőzőleg már valamelyik másik kollégiumban befejezte a szükséges tanulmányokat. Innen Szilágyssomlyóra távozott, mégpedig valószínűleg valamelyik uraság gyermekének magántanítójául (praeceptorául), majd 1794. március 5-én a gyalui iskolához hozatott rektornak. 1796-ban elhagyván az egyházi pályát, Obrására ment tisztartónak.⁵⁶

39. LÁSZLÓ JÓZSEF (az 1796. évben április 27-ig). A kollégiumban 1795. szeptember 1-én subscribált. Teremi József gyalui mester Szent György-nap előtt távozával el állásából, évének kitöltésére László József elsőéves kollégiumi diákot hozta maga helyébe. Ő azután befejezván az esztendőt, tanulása folytatása céljából visszatért Kolozsvárra. Későbbben maga is tisztartó lett.

⁵² A türei anyakönyv bejegyzései szerint.

⁵³ L. a ⁵¹ jegyzetet.

^{54—5} L. a ³⁵ jegyzetet.

40. GORÓ GÁBOR (1796. áprilistól 1797 áprilisig). A kollégium törvényeit 1789. június 22-én írta alá. Hét évi diákoskodása után 1796-ban Szent György-nap táján búcsúzott el az alma mater-től és hozatott Gyaluba mesternek. Egy évi tanítóskodása után 1797 Szent György-nap táján Kecsedre vitetett lelkipásztorul.⁵⁷

41. BÁNYAI JÁNOS (1797. április 28-tól 1804. február 20-ig). Valószínűleg 1784-ben subscribált. A kollégiumból azután 1790 táján távozott iskolamesterségre. A gyalui anyakönyvbe írt bejegyzés szerint „az ekklesia Tordai Sámuel esperes jóváhagyásából hozatta Goro helyébe az (burjános) ó-budai feleséges mestert Bányai Jánost 1797. Szt. György hó 28.-án“ (Felesége neve Istvánfi Borbála). Bányai hét évi szolgálata után 1804. február 20-án Ercsére ment tisztartónak.⁵⁸

42. ANTAL MÁRTON (1804 februártól). A kollégiumi diákok névsorában nem találtam rá, ezért adatokat csakis a gyalui anya-könyvből vettem. E szerint az 1804. február 20-án elbúcsúzott Bányai „maga helyett fogadta Antal Márton“ mesterül.⁵⁹ Itt azután véglegesen megtelepedett. 1807-ben családot is alapított, feleségül véve Kibédi Sámuel hajadon leányát, Zsuzsánnát. Tőle született gyermekeiről sűrűn megemlékeznek az anyakönyvek születési, sőt halálozási rovatai is. Minthogy családjáról gondoskodni akart, az 1809-ben létesített papi és tanítói özvegy-árvai segélyegylet sorába már az alapítók közé Antal Márton is belépett.⁶⁰ Nevével még az 1820-as években is találkozunk Gyaluban.

A felsorolt adatok között magára az iskolára és a tanításra vonatkozólag fölötte csekély utalást találunk. Mégis összeszelve ezeket a gyér adatokat, belőlük az alábbi képet állapíthatjuk meg.

A gyalui egyházközség iskolája egytanerős alsófokú intézmény volt, amelynek azonban a középfok egynehány osztályát is magába kellett foglalnia. A tanított tárgyakra vonatkozólag — sajnos — semmiféle megállapítást nem tehetünk. Igazgatói vagy mesterei a kolozsvári kollégium jobb diákjai közül kerültek ki, akik hazai tanulmányaik befejezése után jelöltettek ki e feladatra. Alkalmaztatási évük Szent György-naptól Szent György-napig tartott, eleinte egy-két, legfennebb három esztendei időtartamra. Ennek leteltével ugyanis rendes körülmények között ugyanabban az egyházmegyében, néha pedig szülőföldjükön megüresedett másod, vagy harmad rangú ekkleziás lelkipásztori állására vitettek (Az első osztályú egyházközségek kormányzását csakis külföldi akadémiákat járt papjelöltekre bízták). Gyakran azonban világi pályákra távoztak, amely vagy közigazgatási (városi, vármegyei hivatalnok), vagy gazdasági (számtartó, netalán önálló gazda) volt. De amennyiben eltávozásuk a hivatali év lejártá előtt történt, maguk voltak kötelesek gondoskodni az utódról, aki az év hiányzó hónapjait kitöltötte. Ez a kiegészítő tanító azután lehetett akár elsőéves diák is, aki megbízatásának befejezése után visszatért a kollégiumba, hogy tanulmányait tovább folytassa. Tekintettel arra a körülményre, hogy a vulgaris scholák tanítására kijelölt ifjú rektoroskodása eleintén csakis első lépcsőfokául tekintetett az ezután betöltendő életpályának, ezért tanítóskodása csak

⁶⁰ L. a ³⁹ jegyzetet.

átmeneti állapotnak számítván, családalapításra is csupán az egyházi, vagy a világi állás elnyerése után gondolhatott. Ehhez járult az a körülmény is, hogy az iskola tulajdonképpen maga a tanító volt, az iskolaház pedig maga a tanító lakása s így a mester mindennapos családi élete nem szolgálhatott a tanuló gyermekek épülésére, meg az oktatás komolyságára, különösen ott, ahol a rektor éppen a saját lakószobájában oktatta a csemetéket. A XVIII. század második felében azonban már e helyen is megkezdődött a folyamat a tanítósnáknak mint állandó élethivatásnak a kialakulására. Ennek első lépései abban nyilvánultak meg, hogy az iskolamesterek, akik tulajdonképpen már befejezték közép- és felsőiskolai tanulmányaikat, tehát mint 23—27 éves kész emberek, nem akartak várakozni még annak az 1—2—3 évnek az eltelésére sem, amíg végleges jellegű állásukat elérhetik, tehát minél előbb házasságkötésre határozták el magukat. Az egyházi hatóságok eleintén keményen tiltakoztak e lépés ellen, későbbben beleegyeztek ugyan, de csak azzal a feltétellel, ha a tanító felesége nem lakik benn az iskolaházban. E rendelkezésüknek azután akár magának a mesternek az eltávolításával is, de mindenképpen érvényt szereztek. E küzdelem pedig itt Gyaluban 1747-től 1797-ig, tehát kereken ötven esztendeig tartott, mígnem ekkor már éppen feleséges rektort hoztak az iskolához. Ezzel azután itt is kialakult az iskolamesterség mint állandó élethivatás mivel a feleséges tanítók nagyon sok esetben véglegesen meg is maradtak az oktatói pályán. Valószínűnek tartom, hogy ekkorra már a klasszist is elkülönítették a rektor lakásától, s így az ő mindennapi életének apró-cseprő örömei vagy bajai nem vonhatták el az iskolás gyermekek figyelmét a feladataikkal való törődéstől. Ilyenformán tehát a tanítás menete is egységesebbé, sőt eredményesebbé vált, minthogy az oktatással most már nem minden első avagy második évben váltakozó, kezdő ifjú tett újabb és újabb kísérletet, hanem több eshetőség mutatkozott a nagyobb gyakorlattal rendelkező állandó tanító sikeresebb működésére.

Erdélyi Tudományos Füzetek

Megindította György Lajos

Szerkeszti Szabó T. Attila

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása

12. György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban (1 hasonmással)
17. György Lajos: Egy állítólagos Pancsa-intra-származék irodalmunkban
22. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben
23. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái
26. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében
28. Biró Vencel: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében
31. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1929. év
33. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon” c. regénye
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe
37. Kántor Lajos: Hídvégi gróf Mikó Imre szövege 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakítása érdekében
42. Kristóf György: Bárány Eötvös József utazásai Erdélyben
54. György Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai
55. Veress Endre: Gróf Kemény József (1795–1855) (12 képpel)
58. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI–XX. századi helyneveinek ismeretéhez (1 térképvázlattal)
60. Veress Endre: A történetíró Báthory István király (3 képpel)
65. Jancsó Elemér: Az irodalomtörténetírás legújabb irányai
76. Juhász Kálmán: Műveltségi állapotok a Temesközben a török világban
79. Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1934. év
81. György Lajos: Anyanyelvünk védelme
82. Grandpierre Edit: A kolozsvári Szent Mihály-templom története (34 képpel)
89. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1935. év
90. Monoki István: Romániában az 1935. évben megjelent román-magyar és magyar időségi sajtótermékek címjegyzéke
92. Jancsó Elemér: Nyelv és társadalom
95. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1936. év
96. Kántor Lajos: Czegei gróf Wass Ottília, az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagy jótévedője (4 képpel)
98. Lakatos István: A román zene fejlődés-története (5 képpel)
100. György Lajos: Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága (1 képpel)
101. Szabó T. Attila: Dés helynevei (2 térképvázlattal)
102. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1937. év
104. Szabó T. Attila: Bábonya története és települése (68 képpel)
105. György Lajos: Az „Erdélyi Múzeum” története (1874–1937)
106. Fábiny Béla: Nagyikend helynevei
112. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1938. év
113. Nagy Géza: Geleji Katona István személyisége levelei alapján
118. Imre Lajos: A közművelődés mint társadalmi feladat
121. K. Sebestyén József: A Cenk-hegyi Brassóvár temploma (11 képpel)
122. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1939. év
123. Szabó T. Attila: Újabb adatok és pótlások kéziratok énekeskönyveink és verses kézirataink könyvészetihez
124. Ady László: Magyarakpus helynevei (1 térképvázlattal)
125. Nyárády E. Gyula: Kolozsvár környékének mocsárvilága (12 képpel és térképpel)
127. Biró Vencel: Gr. Bathányi Ignác (1741–1793) (1 képpel)
130. Herepei János: A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói
132. Tóth Zoltán: Iorga Miklós és a széke-lyek román származásának tana
133. Jakó Zsigmond: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladatai
136. Balogh Ödön: Néprajzi jegyzetek a csü-gési magyarokról
138. Imre Barna: Mezőbánd helynevei
139. Mikó Imre: A törvényhozői összeférhe-telenség
140. Biró Vencel: Gróf Zichy Domonkos Erdélyben
141. Entz Géza: A dési református templom (20 képpel)
142. Tolnai Gábor: Gróf Lázár János, a Vol-taire-írdító
144. Nagy Géza: Társadalmi ellentétek a régi erdélyi református egyházban
146. Kelemen Lajos: Radnótfája története
149. Németh Gyula: Kőrösi Csoma Sándor lelki alkata és fejlődése (1 képpel)
150. Entz Géza: Szolnok-Doboka középkori műemlékei (9 képpel)
154. Vita Zsigmond: Románia magyar iro-dalmának bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben
156. Gazda Ferenc: Gr. Kemény József és Mike Sándor levelezése
157. Makkai László: Az erdélyi románok a középkori magyar oklevelekben
158. Vita Zsigmond: A Bethlen kollégiumi színjátszás a XVII. és XVIII. században
161. Borbély Andor: Erdélyi városok képes-könyve (22 képpel)
163. Cs. Bogáts Dénes: Háromszéki oklevél-szójegyzék
165. Ferenczi István: Csikkarfalvi régiségek
166. Herepei János: Scholabéti állapotok Apá-csai Kolozsvárra jövele előtt (4 képpel)
168. Nagy Jenő: Lakodalmok a kalotaszegi Magyarvalkón
169. Mozsolics Amália: A magyarországi bronzkor kronológiájáról
171. Mikecs László: A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása (6 térképváz-lattal)
172. Jakab Antal: Az erdélyi római kato-likus püspöki szék betöltésének vitája a XVII. században
173. Kristóf György: Reményik Sándor
174. Makkai Ernő: Sipos Pál és Kazinczy Ferenc
175. Méri István: Középkori temetőink feltá-rásmodjáról (8 képpel)
176. Nagy Jenő: Család-, gúny- és ragad-ványnevek a kalotaszegi Magyarvalkón
177. Zsák Gyula: Egy XVIII. századi toroc-kói napló (2 képpel)
178. Vita Zsigmond: Románia magyar iro-dalmának bibliográfiája 1942-ben
179. Palotay Gertrud: A szolnokdobokai Szék magyar himzsejei (68 képpel)
180. Márton Gyula: Ördögösfüzes helynevei (1 térképvázlattal)
181. Szabó T. Attila–Gálffy Mózes–Márton Gyula: Huszonöt lap „Kolozsvár és vi-deke népnyelvi térképé”-ből (26 térkép-lappal)
182. M. Nagy Ottó: Gyarmathi Sámuel élete és munkássága (2 képpel)
183. Bónis György: Hagyomány és haladás az erdélyi jog fejlődésében

184. **Venezel József:** A volt határőrezredek vagyonának sorsa — — — — —
 185. **Balogh Artúr:** Hűtlenségi per országgyűlési beszéd miatt — — — — —
 186. **Balogh Jolán:** Pákei Lajos rajzai Kolozsvár építészeti emlékeiről (31 képpel)
 187. **Guoth Kálmán:** Esmény és valóság Árpád-kori királylegendáinkban — — — — —
 188. **Kovács Agnes:** A kalotaszegi Kereszt mesekincse — — — — —
 189. **Tárkány-Szűcs Ernő:** A juhtartás népi jogszabályai Bályányosváralján — — — — —
 190. **Mikcs László:** Új erdélyi tudomány — — — — —
 191. **Buza László:** A Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója mint összetett állam
 192. **Biró Vencel:** A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században — — — — —
 193. **† Gergely Béla—Szabó T. Attila:** A szolnokdobokai Tóki völgy helynevei — — — — —
 194. **Jakó Zsigmond:** Az elpusztult települések kutatása — — — — —

195. **Faragó József:** A „Remény“ harmadik kötetének kézírata — — — — —
 196. **László Gyula:** A korszerű régészeti múzeum (Tanulmányok a keleti Történelmi Múzeum kiállításáról. 2 képpel) — — — — —
 197. **Márton Gyula:** A szolnokdobokai Árpád-helynevei — — — — —
 198. **Balogh Artúr:** A jobbágyfelszabadítás egyik lelkes harcosa a reformkorban
 199. **Buza László:** Új nemzetközi jogi elvek az Egyesült Nemzetek san-franciscoi alapokmányában — — — — —
 200. **György Lajos:** A magyar és az orosz irodalom kapcsolatai — — — — —
 201. **Juhász István:** A székelyföldi református egyházmegegyék — — — — —
 202. **Jakó Zsigmond:** Az erdélyi vajda kancelláriájának szervezete a XVI. század elején
 203. **Hercei János:** A gyalui iskola régi mesterei
 204. **Isák József:** Nemzethalál-félelem a régi magyar költészetben — — — — —
 205. **Ferenczi István:** Római épület maradványai Kovásznán — — — — —

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADVANYAI

- Buza László:** A közjog és a magánjog fogalmi elhatárolásának kérdése. — **Vitéz Moór Gyula:** Az állam joga és a magánosok joga . . . . .
Buza László: A büntetés kérdése a nemzetközi jogban . . . . .
Csekei István: Tehet-e a közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól?
Csizmádia Andor: Szociálpolitika a reformkori Kolozsváron . . . . .
Erdélyi Pál: Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félévszázados ünnepére 1859—1909 . . . . .
György Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromszázados tudományos működése . . . . .
Kiss Mór: A római jogi gyakorlatok jelentősége a jogi oktatásban. — **Személyi Kálmán:** Vétkeességi fokozatok értékelése a római jogban . . . . .
Magyary Zoltán: A hivatásos községi közszolgálat megoldatlan kérdései . . . . .
Gyalui Farkas: Mezőkövesdi Újfalvi Sándor emlékiratai (1856) . . . . .
Nyárády Erazmus Gyula és Berei Soó Bezsó: Kolozsvár környékének flórája . . . . .
Schneller Károly: Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében . . . . .
Valentiny Antal és Entz Géza: Az Erdélyi Múzeum név- és szakmutatója 1874—1917 • 1930—1937. . . . .

- Mikó Imre gr.—Szabó Károly:** Erdélyi Történelmi Adatok. I—IV. köt. (1859—1872) . . . . .
 A II—IV. kötet külön egyenként . . . . .
Jakó Zsigmond: Erdélyi Történelmi Adatok. V. 1. Adatok a torokói jobbágyláadások történetéhez. — 2. Adatok a dézsma fejedelemségek adminisztrációjához . . . . .
 Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladatai . . . . .
 Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1942. évi működéséről . . . . .
 Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1943. évi működéséről . . . . .
Jakó Zsigmond—Valentiny Antal: A torokószentgyörgyi Thorotzkay-család levéltára (Két oklevél-hasonmással és egy térképpel) . . . . .

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában

ERDÉLYI MÚZEUM

SIEBENBÜRGISCHES MUSEUM

MUSÉE DE TRANSYLVANIE

Szerkesztőség és kiadóhivatal — Redaction et Administration

Kolozsvár, Malinowszky-tér 1. I. em. 8—10. sz.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi, valamint Jog-, gazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályának közlönye. — Megjelenik évenként 12 számban. — Előfizetési alapár belföldön 300.000 lej, külföldön 1 dollár. A két szakos tagjai fél, a többi szakosztályok tagjai negyed kedvezményt igényelhetnek. Bizalommal kérem azonban tagjainkat és a folyóirat barátait arra, hogy az előfizetési alapár tetszés szerinti felemelésével segítsék elő a folyóirat megjelenését.